

GOTIKA, posljednji stil u srednjovj. europskoj umjetnosti (XII – XVI. st.). G. je nastala i razvila se u Francuskoj kao arhitektonski izraz i sustav građenja. Umjesto dotadašnjih masivnih romaničkih građevina, za koje su karakteristični polukružni lukovi i svodovi, podižu se smiono konstruirane građevine, u kojima prevladavaju šiljasti lukovi i izduljeni svodovi. Got. katedrala zadržava bazilikalni prostorni ustroj uzdužnih lađa, često s transeptom, znatno proširenim korom i višekutnom apsidom s radijalno raspoređenim kapelama. Brodovi su odijeljeni nizom stupaca, posebice svežnjastih, koji se preko rebra spajaju u šiljaste lukove i tvore kostur, što nosi svod i krovšte. Prostor je osvijetljen velikim prozorima s mrežicama. Izvana je građevina poduprta čvrstim potpornim stupovima i potpornim lukovima (kontraforima), koji se završavaju šiljastim tornjicama (fijale). Konstrukcijski sustav se dopunjava galerijama i drugim oprostorenim elementima. Pročelja gotičke katedrale imaju monumentalne portale šiljastih zabata te obično po dva visoka zvonika, kojima je naglašena dominacija vertikale u čitavu arhitektonskom sustavu. Kasnije sve bogatija primjena dekorativnih elemenata dovodi do razvijenoga stupnja koji se naziva cvjetna gotika.

Osim sakralnih građevina, u gotičkome su stilu građeni burgovi, palače, utvrde, gradske vijećnice, cehovski domovi i dr. Gotičko kiparstvo je prilagođeno arhitekturi, obuhvaćajući kapitele, oltare, propovjedaonice itd.; karakterizira ga realizam, široko razvijeni alegorizam, težnja za mistično-produhovljenim izrazima likova te izrazito naturalistička obrada. Slikarstvom ovladava naracija, a velike površine gotičkih prozora omogućuju procvat slikanja na staklu (*vitrail*). U umj. obrtu (zlatarstvo, drvorezbarstvo) ponavljaju se u reduciranim razmjerima gl. motivi gotičke arhit. dekoracije. Iluminirani kodeksi osim religioznih prizora sadrže također i profane fabule.

Hrvatska u doba gotike pokazuje posebno zanimljiv umj. razvoj. Uslijed specifičnih društveno-povijesnih uvjeta taj se stil pojavljuje s relativnim zakašnjenjem u odnosu na zapadnoeur. zemlje i traje vrlo dugo, tako da osim u »gotičkim stoljećima« tj. u XIII. i XIV. st. (kada određuje lik. stvaralaštvo čitave zap. Europe), gotičke značajke obilježavaju u Hrvatskoj i stvaralaštvo sljedećih »renesansnih stoljeća« XV. i XVI., a prežici gotičke morfologije provlače se čak do XVII. st. Preplitanje stilova na gotičkim spomenicima (primjese romanike, renesanse) govori o tome da se u Hrvatskoj uz izravne odraze europskoga lik. razvoja može pratiti i domaći lik. izraz prilagođen vlastitim potrebama i mogućnostima. Karakteristika su toga doba i raznovrsna kulturna strujanja; kontinentalni su prostori Hrvatske ostali otvoreni jačim utjecajima iz srednje Europe, dok su primorski krajevi svoj likovni razvoj vezali uz prekomorske tal. uzore. Glavni su pak širitelji gotičkoga stila bili propovjednički redovi, osobito franjevci, a potom i razni svjetovni naručitelji.

Arhitektura. Razvijena gotika prodrila je na sjever Hrvatske rano, uglavnom kao posljedica izravnoga prenošenja arhit. i dekorativnih koncepcija iz vanjskih središta, pa čak i kao neposredna posljedica stranih radionica. To se očituje pri gradnji zagrebačke katedrale, utemeljene na mjestu romaničke bazilike, zaslugom biskupa Timoteja, koji 1276. dolazi iz Francuske, pa je tlocrtna dispozicija svetišta s vitkim križno-rebrastim svodovljem unutar triju poligonalnih apsida perforiranih uskim prozorima posve nalik rješenjima iz grada Troyesa. Razrada pak naknadno podignutih, visinski izjednačenih lađa odgovara konstrukcijskim standardima suvremenoga njem. graditeljstva, dok maštovita skulptura odražava dodire s češkim školama. Unatoč tomu bilo je to najvelebnije pa i stilski najrječitije ostvarenje II od Alpa. Teško oštećena u potresu (1880), temeljito je obnovljena u neogotičkome slogu (dva visoka šiljata zvonika). O visokoj kakvoći svjedoči kapela Sv. Stjepana s dva jarma široka križno-rebrasta svoda iz osvita XIV. st. u sastavu zagrebačkoga biskupskoga dvora, te župna crkva susjednoga Gradača posvećena Sv. Marku, a dovršena do XV. st. po tipu dvoranske crkve s tri lađe jednakomjerno natkrivene rebrastim svodovima.

Drugi graditelji i naručitelji u XIII. st. (uglavnom veliki samostanski redovi), zaostajali su u primjeni modernih stilskih koncepcija. Čak se ni cisterciti u Topuskome, ni dominikanci u Čazmi na dohvat Zagrebu nisu na svojim razvedenim bazilikama odvojili od tektonički strogo ustrojenih zdanja kojima vlada geometrijska zatvorenost volumena: primjena stilskega rječnika uglavnom se i u XIV. st. ograničila na zbir skromno klesanih elemenata (inače je više spomenika zidanih opekama nego li kamenom, što utječe na masivnost arhitektonskoga korpusa). Početnu je neodlučnost primjene skeletnih konstrukcija, poradi privrženosti arhaičnome tretmanu

APSIDE ZAGREBAČKE KATEDRALE

zida, ustrajno provodila i arhitektura unutar feudalnih burgova. Među njima prednjači Medvedgrad iznad Zagreba s kapelom Sv. Filipa i Jakova (nedavno rekonstruirana). Kapela je osmerostrana, s peterkutnom apsidom, a kompaktnost njezine građevne mase i romanička škrtoš otvora jedva daju slutiti postojanje gotičke svodne školjke koja dominira unutrašnjošću. Mlađe po nastanku, dvorske kapele u Valpovu i Ružici, kao i veći broj

KAPELA FRANKOPANSKOGA GRADA U BRINJU

